

EVREN BALTA PAKER
Küresel Güvenlik Kompleksi

EVREN BALTA PAKER 1973 yılında Ankara'da doğdu. 1995 yılında Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nü bitirdi. ODTÜ Sosyoloji Bölümü ve Columbia Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Okulu'ndan yüksek lisans dereceleri aldı. 2007 yılında New York Şehir Üniversitesi'nden Siyaset Bilimi alanında doktor unvanını kazandı. Halen Yıldız Teknik Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde öğretim görevlisi olarak çalışmaktadır. Yayımlanmış makalelerinin yanı sıra, İsmet Akça ile birlikte derledikleri *Türkiye'de Ordu, Devlet ve Güvenlik Siyaseti* (Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2010) isimli bir kitabı vardır.

İletişim Yayınları 1749 • Araştırma-İnceleme Dizisi 294

ISBN-13: 978-975-05-1044-1

© 2012 İletişim Yayıncılık A. Ş.

1. BASKI 2012, İstanbul

EDITÖR Tanıl Bora - Kerem Ünüvar

DIZI KAPAK TASARIMI Ümit Kıvanç

KAPAK UYGULAMA Özge Güven

KAPAKTAKI ÇIZGI Turgut Yüksel, "Sodom'un 21. Yüzyılı"

UYGULAMA Nurgül Şimşek

DÜZELTİ Yonca Akcanlı - Cem Tüzün

DİZİN Ekrem Buğra Büte

BASKI ve CILT Sena Ofset · SERTİFİKA NO. 12064

Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi B Blok 6. Kat No. 4NB 7-9-11

Topkapı 34010 İstanbul Tel: 212.613 03 21

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 10721

Binbirdirek Meydanı Sokak İletişim Han No. 7 Cağaloğlu 34122 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

EVREN BALTA PAKER

Küresel Güvenlik Kompleksi

Uluslararası Siyaset ve Güvenlik

Annem, babam ve anneannem için

İÇİNDEKİLER

<i>Teşekkür</i>	9
<i>Önsöz</i>	11
I. Savaş ve Toplumsal Dönüşüm:	
Kavramsal ve Tarihsel Çerçeve	17
Modern savaş pratiklerinin doğuşu	19
<i>Aux armes, citoyens!</i>	23
Ordular cepheye!.....	26
Nükleer çağ ve caydırıcılık.....	29
Soğuk Savaş sonrası temel eğilimler	34
<i>Devant le tv, citoyens!</i>	34
<i>Devletlerarası savaştan iç savaşa</i>	37
<i>Uluslararası müdahale ve asimetrik savaş</i>	40
Güvenliğin metalaşması ve özel ordular	45
Sonuç.....	48
II. Devlet İnşası, Savaş ve Uluslararası Düzen:	
Afrika Bağlamında Bir Değerlendirme	51
Sömürgeciler dışarı! Peki ya sonra?	52
Yapısal uyum politikaları ve deregülasyon	57
Soğuk Savaş ve kuzey-güney entegrasyonun yeni biçimleri	61

Savaş mekanizmaları.....	64
Uluslararası yardım ve müdahale.....	68
III. Egemenlikten Sorumluluğa Uluslararası Müdahale.....	73
Uluslararası insani müdahale ve rızanın tesisi.....	75
Uluslararası müdahale ve rızanın ilgası.....	80
İnsanlık adına konuşmak.....	85
Sonuç.....	95
IV. Küresel Güvenlik Doktrini, Teröre Karşı Savaş ve İnsan Hakları.....	97
Olağanüstü hal ve insan hakları.....	98
Küresel olağan hal ve insan hakları.....	102
Küresel olağanüstü hal ve insan hakları.....	107
Artık herkes düşman olabilir!.....	109
Yalnız bugünde değil, tehdit gelecektedir!.....	113
V. Güvenlik Endüstrisi ve Güven(siz)liğin İnşası.....	121
Güvensizlik miti ve mekânı demir ağlarla örmek.....	123
Güvensizlik miti ve güvensizlik istatistikleri.....	129
Güven(siz)lik endüstrisinin kavramsal çerçevesi.....	133
Bir de özel güvenlikçi alırsak her şey tamam.....	142
VI. Emperyal Dönüşüm, Ulus Devlet ve Özel Ordular.....	147
Demokratik haklar ve ulusal ordular.....	148
Ulus-devletten piyasa devlete.....	151
Yeni aktörler, yeni cepheler.....	154
Müşteri ülkeler ve piyasa devlet.....	157
Merkez ülkeler ve piyasa devlet.....	160
Sonuç.....	163
VII. Sonsöz.....	167
KAYNAKÇA.....	173
DİZİN.....	187

Teşekkür

Bu kitabın uzun bir hikâyesi var. Burada yer alan yazıların büyük bir çoğunluğunu yazma fikrini bana veren, beni cesaretlendiren ve yazdıklarımın büyük bir kısmını düzelterek, katkıda bulunarak geliştiren Tanıl Bora en fazla teşekkür etmem gereken kişi. Muhammed Ağcan kitabın son halini okuyarak gelişmesinde çok büyük bir katkı sağladı. Yazıların tamamını okuyan bir başka kişi ise kardeşim Ecehan Balta. O bu süreç boyunca hep yanımdaydı, onun desteği ve teşviki olmasa belki de bu kitap hiç bitmeyecekti. Gencer Özcan bu süreçte bana destek veren ve bu kitabı bir araya getirmemi sağlayan teşekkür etmem gereken bir diğer kişi. Yazıları titiz bir şekilde elden geçirerek düzelten Ayşegül Abut'a da müteşekkirim. Geçtiğimiz dört yıl boyunca Yıldız Teknik Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde verdiğim "Uluslararası İlişkilerde Savaş ve Çatışma" dersini alan ve yorumlarıyla bu kitabın yazılmasına katkıda bulunan öğrencilerime de teşekkür etmem gerekiyor. İletişim Yayınları ve çalışanlarına da kitabın basımı konusunda verdikleri destek ve gösterdikleri sabır için minnettarım.

Kitabın yazılma serüveni anne olduğum bir döneme denk geldi. Çocuk bakımı konusunda yardım almamış olsaydım bunu yapamazdım. Kızıma benim yokluğumda en az benim bakabileceğim kadar iyi bakarak, gözümün arkada kalmasını sağlayan ve bu kitabı mümkün hale getiren İrina İbrikli en çok teşekkür etmem gereken insanların başında geliyor. Son olarak, Murat ve Defne'ye hayatımda oldukları için teşekkür ederim. Bu kitap anneannem, annem ve babam için. Savaşın ve şiddetin insan hayatında yarattığı acılara ve dönüşümlere onların değerleri yüzünden ilgisiz kalamadım.

Umarım bu kitap, okurun değişen savaş ve güvenlik paradigmasını anlama çabasına ufak da olsa bir katkı sağlamış olur. Anlamanın değiştirmeye esin vermesi dileğiyle...

Mart 2012, İstanbul

Önsöz

Elinizdeki kitap güvenlik alanındaki temel aktörlerin, süreçlerin ve uluslararası sistemi belirleyen temel güç ilişkilerinin Soğuk Savaş sonrasında takip eden son yirmi yıl içinde nasıl yeniden yapılandıklarının analizine odaklanıyor. Bu anlamda güvenlik pratiklerini anlamada savaş ve savaş süreçlerini merkezde tutarken, bu süreçleri daha geniş bir perspektife oturtmayı da hedefliyor. Gerçekte, organize bir siyasal şiddet biçimi olarak savaş, içinde yer aldığı bütün siyasal ve toplumsal düzenleri tüketme ve yeniden organize etme kapasitesine sahip en önemli toplumsal mekanizmalardan birisidir. Savaş (ya da daha genel olarak savaş hazırlığı) cephede cereyan edenin içinde ve ötesinde pek çok başka sosyal süreç ile ilişki içerisindedir. Savaş yapma pratiklerindeki dönüşüm yalnızca küresel güç ilişkilerinin yeniden tanımlanmasını ortaya çıkarmaz, aynı zamanda o sistem içerisinde yer alan devletlerin iktidar yapısını, yönetici sınıfların kendi çıkarlarını nasıl tanımladıklarını ve ulusal güvenlik aygıtlarının biçimlerini de dönüştürür. Tam da bu nedenle, herhangi bir tarihsel konjonktürde organize siyasal şiddetin

dönüşümü kendi içinde bütüncül bir yapısı ve mantığı olan bir süreç değil, savaşla ilgili olduğu kadar savaş dışı alanların dönüşümü üzerinden de okunması gereken karmaşık ve çoğu zaman çelişkileri barındıran bir sosyal süreçtir. Bu süreçler farklı yerelerde değişik biçimlerde ve hızlarda ortaya çıkabileceği gibi, savaş aygıtı ve savaşa eşlik eden sosyal süreçlerin tamamı da aynı anda dönüşüme uğramaz.

16. yüzyıldan itibaren oluşmaya başlayan ve temelde yurtaş orduları egemen ulus devletlerin çatışması üzerinden algılanan modern savaş pratikleri, bugün son derece hızlı bir dönüşüm geçirmektedir. Endüstriyelmiş topyekün savaş, bilgi savaşı, kahramanlık sonrası savaş, fazilet savaşı, gösteri savaşı, postmodern savaş, medeniyetler savaşı, teröre karşı savaş, ağ savaşı gibi farklı biçimlerde adlandırılan bu yeni savaş¹ biçimleri hem içinde yer aldığı toplumsal ilişkilerden etkilenmekte hem de bu ilişkileri dönüştürmektedir. Bu dönüşümü anlayabilmek için bu kitabın ilk bölümü, modern savaş makinesinin toplumsal dönüşümüne dair tarihsel ve kuramsal bir çerçeve çizmeyi hedefliyor. Bu bölüm, savaşı sadece egemen devletler arasında cereyan eden stratejik bir ilişki olarak değil, başka toplumsal süreçlerle iç içe olan, onlardan etkilenen ve onları dönüştüren bir sosyal süreç olarak ele alıyor.

Takip eden bölüm savaş yapma pratiklerindeki dönüşümü küresel ve yerel arasındaki gerilimlerin kendini en iyi biçimde ortaya serdiği Afrika kıtasındaki çatışmalar üzerinden tartışmayı hedefliyor. Afrika örneği temelde modern güvenlik kompleksinin nasıl bir asimetri üzerinden yürüdüğünü bize gösteriyor. Soğuk savaş sonrasında iç savaşlar, bölgesel

---

1 Bkz. Martin Shaw, *Post-Military Society: Militarism, Demilitarization and War at the End of the Twentieth Century*. Philadelphia: Temple University Press, 1991; Colin McInnes, "Spectator Sport Warfare", *Contemporary Security Policy* 20(3), 1999; Edward Luttwak, "A Post-Heroic Military Policy", *Foreign Affairs* 75(4): 33-44, 1995; James Der Derian, *Virtuous War: Mapping the Military-Industrial-Media-Entertainment Network*, Boulder, CO: Westview Press, 2001.

çatışmalar, açlık ve yoksullukla sarsılan Afrika kıtası mutlak ölüm ve güvensizliğin mekânı olarak sunulurken, İkinci Dünya Savaşı'ndan beri kendi arasında hiç savaş yaşamamış olan Avrupa mutlak güvenlik ve huzurun yeşerdiği liberal demokrasilerin barış mekânı haline geliyor. Bu bölüm ne Afrika kıtasında yaşanan iç çatışmaların ne de Avrupa'nın barışın mekânı haline gelmesinin sadece yerel dinamiklere vurgu yaparak açıklanabileceğinin, tam tersine farklı coğrafyaların küresel eşitsizlik ilişkilerine tarihsel olarak nasıl eklemelendiği üzerinden açıklanması gerektiğinin altını çiziyor.

Soğuk savaş sonrasında savaşın doğası değişirken, temel uluslararası güvenlik aktörleri bu yeni durumla baş edecek kimi stratejiler geliştirmeye çalışmışlardır. Bu durum aynı zamanda egemenliğin yeni türde kurgulanışıyla da paralellik arz etmektedir. Kitabın uluslararası müdahale sorunu üzerine odaklanan bölümü, Birleşmiş Milletler (BM) Barış Gücü örneği üzerinden uluslararası aktörlerin bu yeni duruma nasıl uyum sağlamaya çalıştıklarını, iç çatışmalara uluslararası müdahalenin yarattığı sıkıntıları analiz etmeye çalışıyor ve yalnız müdahale edilen çatışmayı değil müdahalenin kendisini de bir uluslararası güvenlik sorunu olarak ele alıyor. Bu dönemde Güney'in Batı tarafından savaş ve anarşinin, yıkılan devletlerin ve etnik çatışmaların alanı olarak görülmesi, Batı'nın ise kendisini küresel düzeyde insancılık ve insanlık ile özdeşleştirmesi uluslararası müdahaleyi meşru kılan önemli bir unsurdur. Ama tam da bu dönüşüm, ötekilerin Batı tarafından tanımlanmış "insanlık" ile olan mesafesini açmış ve çift hukuklu bir uluslararası sistemin ortaya çıkmasına neden olmuştur.²

Kitabın bir sonraki bölümü 11 Eylül sonrası güvenlik alanındaki dönüşümlerin analizini yapmayı hedefliyor. 11 Eylül

---

2 Tarak Barkawi, *Globalization, Culture, And War on the Popular Mediation of "Small Wars"* *Cultural Critique* 58, Sonbahar 2004, s. 138.

lül yalnızca ulusal ve uluslararası güvenlik politikalarını kökten değiştirmede, aynı zamanda Batı demokrasilerinde gündelik siyasetin tüm köşe taşlarının da yeniden yapılanmasına yol açtı. Kitabın bu bölümü, tam da bu tespitten yola çıkarak güvenlik üzerinden devlet alanının, birey-devlet ilişkilerinin ve güvenliği sağlayan mekanizmaların dönüşümüne odaklanıyor ve teröre karşı güvenlik sağlama adına kurulan küresel olağanüstü güvenlik siyasetinin insan hakları kavramında yarattığı dönüşümü analiz ediyor. Bu bölüm Afrika ve Avrupa kıtaları arasında en çarpıcı karşıtlığını bulan küresel asimetrinin sadece kıtalar arasında değil, uzun barışını yaşıyan liberal demokrasilerin içinde de yaşandığını gösteriyor. İkinci Dünya Savaşı sonrasında insan haklarının öncülüğünü yapmış liberal demokrasilerde vatandaş olmayanların, göçmenlerin hakları sadece giderek yontulmuyor, aynı zamanda hayatları Agamben'in deyimiyle çıplak hayata indirgeniyor. Bu gruplara mensup insanların hayatları artık o kadar kıymetsiz ki, öldürölmeleri cinayet olarak bile kabul edilmez. Ama öte yandan aynı iktidar, hayatı kıymetli olarak kodlanan gruplar için hayatı olumlayan bir güç kaynağı haline dönüşüyor. Tam da bu asimetri yani ötekinin cefası, diğerleri için güvenliği, mutluluğu ve refahı mümkün kılan küresel bir güç haline gelmiş durumda.³

Kitabın son iki yazısı güvenlik alanının yeniden örgütlenmesi üzerine. Güvenlik, refah ve özgürlük, siyasetin en erken dönemlerinden ulusal güvenlik devletine kadar hemen bütün dönemlerinde ötekilerin güvensizliği ve ölümü üzerine inşa edildi. Ama bugün ilk kez hemen her şeyi güvenlikleştiren ve güvenliğin alanını ilk defa bu kadar genişleten bir siyasal iklimle karşı karşıyayız. Bu siyasal iklimde sorun, gerçekte güvende olup olmamamız bile değil. Güvensizlik iklimi üzerine odaklanan altıncı bölüm mevcut gü-

3 Achille Mbembe, "Necropolitics", *Public Culture*, cilt 15, no 1, 2003, s. 40.

vensizlik paranoyasının nedeninin daha güvensiz bir dünyada yaşıyor olmamız olmadığını iddia ediyor ve bu güvensizlik kültürünün asıl nedeninin güvenlik hizmetlerinin piyasaya entegrasyonu olduğunu göstermeye çalışıyor. Kitabın son yazısı ise güvenlik alanında ortaya çıkan özel askerî şirketler üzerinden güvenlik alanının neoliberalizasyonuna vurgu yapıyor. Bu yazı devletin en önemli görevlerinden birinin “şiddetin” ve dolayısıyla güvenliğin organizasyonu olduğu gerçeğinden hareketle bu yeni dönüşümlerin devletin doğasını nasıl dönüştürebileceğine dair bir analiz çerçevesi sunmayı planlıyor.